

MARKUS KLEK

**TĂBĂCIREA PIELII,
A BLĂNURILOR MARI
ȘI A BLĂNURILOR MICI
CU GRĂSIMI ȘI FUM**

M.A.S.T.
2020

© Copyright by Leopold Stocker Verlag, Graz 2019
© 2020, Editura M.A.S.T., București

Toate drepturile rezervate. Este strict interzisă reproducerea oricărei părți din această carte, în orice formă și prin orice mijloace fără permisiunea scrisă a editurii M.A.S.T.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KLEK, MARKUS

Tăbăcirea pielii, a blănurilor mari și a blănurilor mici cu grăsimi și fum /
Markus Klek ; trad.: Daniela Georgiana Sandu. - București : Editura M.A.S.T.,
2020

ISBN 978-606-649-123-5

I. Sandu, Daniela Georgiana (trad.)

675

CUPRINS

Prefață	9
Despre autor.....	10
Tăbăcirea	11
Definiție	11
Istorie și informații generale.....	11
Metode de tăbăcire - prezentare generală.....	17
Tăbăcirea cu grăsimi	17
Tăbăcirea vegetală.....	19
Tăbăcirea minerală/chimică	19
Etica tăbăcirii, principii legale de bază și igienă.....	21
Practica tăbăcirii pieilor și blănurilor mari și mici cu grăsimi și fum.....	25
Condiții preliminare de bază	25
Alegerea, producerea și calitatea materiei prime	27
Jupuirea	32
Metoda deschisă	32
Coadă, capul și picioarele.....	34
Metoda furtunului.....	35
Conservarea și depozitarea materiei prime	36
Sărarea	36
Congelarea	37
Uscarea.....	38
Tăbăcirea pentru obținerea pielii finite (capitol principal)	40
Spălarea.....	40
Cenușărire	41
Răzuirea materiei prime (îndepărtarea părului și a cărnii).....	43
Suportul de tăbăcire, suportul de răzuire sau capra de tăbăcire	44
Șabărul	45
Răzuirea părții dinspre păr	46
Răzuirea părții dinspre carne	50

Pielea crudă.....	51
Neutralizare.....	51
Pregătirea și încorporarea substanței de tăbăcire.....	53
Stoarcerea	54
Încorporarea.....	59
Coaserea orificiilor	62
Uscarea și emolieria	65
Afumarea.....	73
Sacul pentru afumare.....	73
Pâlnia din material textil.....	75
Găleata pentru afumare.....	75
Materialul de afumare	76
Procesul.....	77
Durata afumării	79
Spălarea și curățarea	80
Tăbăcirea blănurilor	83
Spălarea.....	84
Rama și prinderea	85
Descărnarea și uscarea.....	88
Îndepărtarea stratului subcutanat și subțierea	89
Aplicarea și încorporarea substanței de tăbăcire	94
Emolieria și coaserea orificiilor	96
Afumarea blănurilor	98
Tăbăcirea blănurilor mici	99
Spălarea.....	101
Descărnarea	101
Coaserea orificiilor	103
Încorporarea substanței de tăbăcire	103
Emolieria	104
Afumarea.....	105
După tăbăcire urmează coaserea – prelucrarea ulterioară a pielii finite, a blănurilor mari și a blănurilor mici	107
Informații generale.....	107
Proiecte realizate din piele.....	109

Mocasini în stilul tradițional al indienilor de pădure nord-americani.....	111
Șablonul.....	111
Așezarea șablonului și tăierea pielii finite	113
Coaserea.....	113
Mănușile cu trei degete.....	115
Șablonul pentru piesa principală	116
Așezarea șablonului și tăierea blănii	122
Coaserea.....	124
Cizme kamik și mukluk	124
Șablonul.....	125
Așezarea pe blană	126
Coaserea.....	127
Proiecte din blănuri mici	127
Boneta șamanului	127
Construirea.....	127
Coaserea.....	129
Căciulă rusească	131
Șabloanele.....	131
Așezare și decuparea.....	131
Coaserea.....	131
Bibliografie	134

PREFAȚĂ

În anul 2003, Markus Klek a luat legătura cu Museum Natur und Mensch din Freiburg, vechiul Adelhausermuseum, unde eu lucrez și în prezent ca etnolog, pentru a-mi prezenta proiectul său „Tăbăcirea tradițională cu creier la indienii nord-americani”.

M-au fascinat cunoștințele sale solide despre modul de viață tradițional al amerindienilor de preerie și câmpie, dar în special cunoștințele sale practice despre tehnicile de prelucrare a pieilor și blănurilor, mai ales că le-a dobândit în timpul celor nouă ani de ședere în SUA. Eram curioasă și l-am invitat pe Markus Klek la noi la muzeu să ne cunoaștem personal.

La prima noastră întâlnire, am fost încântată de ideea sa de a organiza ateliere și prezentări pe această temă deoarece se potrivea foarte bine cu expoziția noastră cuprinzătoare de atunci despre America de Nord.

Prelucrarea blănurilor pentru protejarea împotriva vremii nefavorabile și a frigului este una dintre abilitățile elementare care au asigurat mii de ani supraviețuirea omului. Tehnica de tăbăcire cu grăsimi și fum nu era cunoscută doar în America de Nord, ci și în alte părți ale lumii. Chiar și strămoșii noștri pregăteau pieile în acest mod în Epoca de piatră - este deci o procedură străveche, în cadrul căreia pielea este prelucrată manual și fără utilizarea substanțelor chimice.

Markus Klek m-a convins pe atunci nu doar prin cunoștințele sale de specialitate, ci și prin colecția sa bogată de obiecte din piele, articole de îmbrăcăminte și replici ale altor obiecte istorice create chiar de el, care nu au lăsat loc de îndoială referitor la calitatea creațiilor sale artisanale. Acestea nu presupun doar experiență practică îndelungată, ci și cunoștințe explicite privind tehnica istorică și preistorică a obținerii obiectelor artisanale utilizată de indieni.

L-am implicat pe Marcus Klek într-un atelier organizat la sfârșit de săptămână, la care participanților li s-a prezentat tehnica tradițională de

tăbăcire și au aflat toți pașii de lucru, precum și cum se produc și utilizează diferite unelte din os sau metal necesare.

A fost un adevărat succes, cursul a fost primit cu încântare. Cererea mare pentru organizarea altor evenimente de acest fel a făcut ca domnul Klek să continue să organizeze până în prezent evenimente și acțiuni la muzeul nostru.

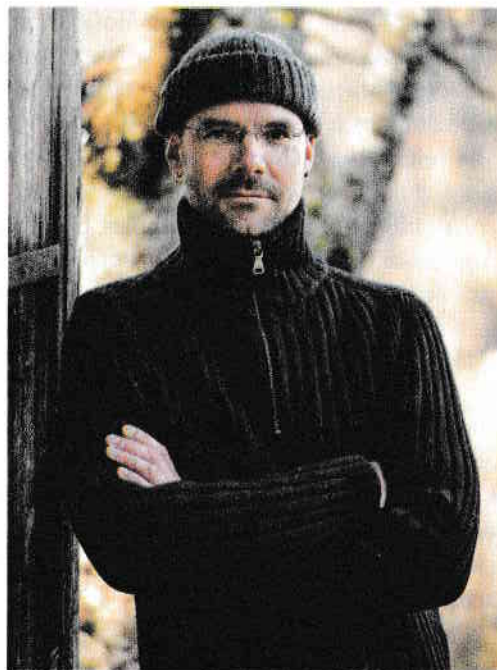
Noua sa carte, îmbunătățită și adăugită, aduce o contribuție importantă la împiedicarea uitării acestui meșteșug vechi. În același timp, oferă prin modul său de lucru prietenos cu mediul, o abordare convingătoare și practică privind utilizarea sustenabilă a resurselor naturale.

Freiburg, primăvara anului 2019

Heike Gerlach M.A., etnolog și muzeolog la Museum Natur und Mensch în Freiburg, Breisgau

DESPRE AUTOR

Marcus Klek, născut în 1969 la Freiburg, Breisgau, a locuit nouă ani în Statele Unite unde a început să se ocupe cu tăbăcirea tradițională indiană cu creier. În prezent, are o micro tăbăcărie în Pădurea Neagră și transmite mai departe cunoștințele sale despre tehnicile de tăbăcire preistorice și indigene la cursuri, la muzee și în cadrul altor evenimente. A publicat deja două cărți pe tema tăbăcirii la propria sa editură.

TĂBĂCIREA

DEFINIȚIE

Termenul „tăbăcire” înseamnă prelucrarea pielii crude până la obținerea unui produs moale, suplu, elastic și rezistent. În limbajul de specialitate se folosește și termenul „argăsire”.

Scopul tăbăcirii este protejarea albuminei din pielea animalelor împotriva putrezirii, conservarea și păstrarea de lungă durată a acestora și transformarea lor în așa fel încât să devină utile pentru om.

ISTORIE ȘI INFORMAȚII GENERALE

Prelucrarea materiilor prime de origine animală face parte dintre cele mai vechi tehnici ale civilizației. Pe lângă carne, oase, coarne, și alte părți ale unui animal, prada vânătorilor includea bineînțeles și piei și blănuri, care erau folosite încă de pe timpurile oamenilor preistorici. Aceste piei necesitau totuși cel puțin un tratament rudimentar pentru a le proteja împotriva putrezirii și a le face utile pentru folosire și prelucrare ulterioară.

Acum mai bine de 800 de mii de ani, când omul preistoric *homo erectus* a plecat din Africa și a început să colonizeze zonele temperate și reci din Eurasia, a devenit necesară rafinarea metodelor de tratare pentru a putea asigura supraviețuirea în regiunile cu climă aspră prin intermediul veșmintelor și eventual a adăposturilor de tipul corturilor.

Cea mai simplă și prin urmare prima metodă a fost desigur eliminarea resturilor de carne și grăsime de pe piele și creșterea flexibilității acesteia, simplu, prin extindere, întindere sau chiar și prin mestecare. Aceste metode sunt folosite uneori și în prezent în regiunile polare, de exemplu, de către inuiți. Așadar, ne putem imagina că și în Europa oamenii își pregăteau în mod asemănător pieile în timpul ultimei glaciațiuni.

Acolo unde domnește climatul temperat și umed, este necesară dezvoltarea altor metode pentru a crea produse care să reziste la umezeală, ceea ce nu se întâmplă în cazul pieilor prelucrate doar mecanic. Ca atare, dezvoltarea diverselor procese de tăbăcire este strâns legată întotdeauna de caracteristicile climatice în care trăiește o anumită grupă a populației, precum și de stadiul de dezvoltare culturală general al respectivei populații și de existența resurselor naturale.

În acest context, o altă dezvoltare în cadrul pregătirii pieilor de origine animală o reprezintă utilizarea grăsimilor și uleiurilor animale, cum ar fi creierul sau măduva din oase, în combinație cu fumul. Pentru aceasta,

există termenul de „tăbăcire cu grăsimi”. Totuși, pentru metoda ilustrată în această carte se folosește în general termenul „tăbăcire cu creier” (din termenul în limba engleză brain tanning). Este o tehnică străveche, care însă a supraviețuit până în Epoca modernă. Procedura este rudimentară, dar eficientă, nu necesită echipamente tehnice complexe și are ca rezultat rapid un produs finit. Așadar, un proces ideal pentru grupurile de vânători-culegători nomazi.

Alte metode de tăbăcire, cum ar fi tăbăcirea vegetală, sunt evoluții asociate istoric cu sedentarismul și specializarea meșteșugurilor care avansează, deoarece pentru această metodă este nevoie, printre altele, de cantități mari din anumite componente vegetale, de săparea gropilor pentru tăbăcire și de șederea într-un loc un timp mai îndelungat (a se vedea secțiunea „Metode de tăbăcire”, pag. 17 și următoarele).

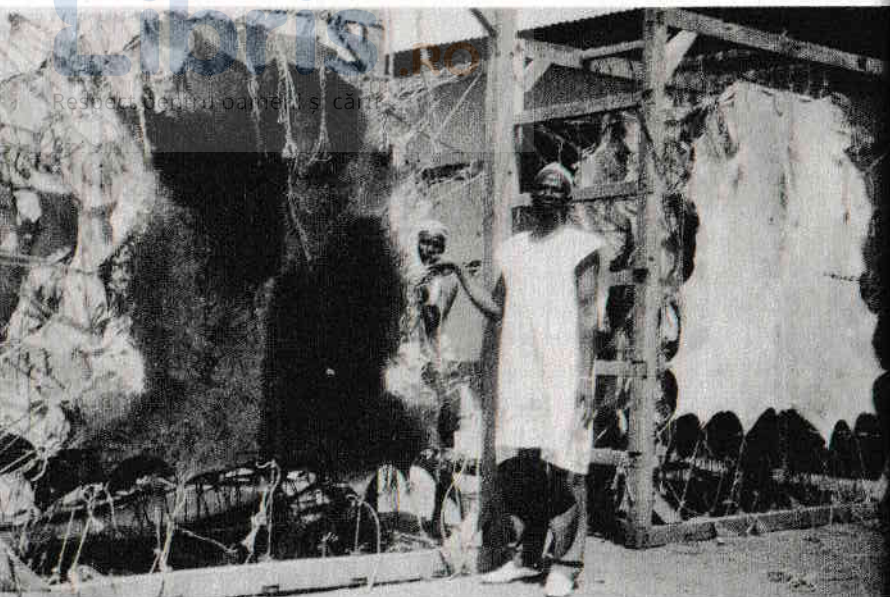
Din punct de vedere arheologic, s-a stabilit, pe baza analizelor urmelor de pe uneltele descoperite, cum ar fi șabărele și rașchetele din piatră și alte instrumente din os, corn și fildeș, că cel mai târziu din paleoliticul timpuriu, începând acum peste 40 de mii de ani, se produceau haine din piele și blană.

Deoarece materialele organice nu se păstrează în general bine în sol, descoperirile arheologice referitoare la piele și blănuri sunt foarte puține. Cea mai veche descoperire arheologică cunoscută referitoare la piele în Europa este îmbrăcămintea și echipamentul lui „Ötzi”, mumia de gheață din Alpi, veche de peste 5.300 de ani. Diversele cercetări științifice realizate asupra pieilor și blănurilor păstrate indică o tăbăcire cu grăsimi urmată de afumare.

Desigur că din timpurile preistorice nu s-au transmis etape de lucru concrete pentru procesul de tăbăcire, iar pregătirea

O indiană din tribul Winnebago la tăbăcirea unei piei de cerb. Aici este interesant tipul de prindere a pieii în ramă (a se vedea și secțiunea „Tăbăcirea blănurilor”, pag. 83 și următoarele).

Piei de bovine prinse în rame în Camerun. Carte poștală istorică din colecția autorului

pieilor de animale face parte dintr-un domeniu greu de înțeles, cel puțin din punct de vedere arheologic. Aici este importantă comparația etnografică cu popoarele care au trăit sau mai trăiesc încă în condiții asemănătoare. Printre acestea se numără, de exemplu, anumite popoare din Africa, poporul Sami din Scandinavia, precum și diverse popoare din Asia. De la acestea provin cunoștințele noastre actuale referitoare la procesul străvechi al metodelor de tăbăcire. Totuși, pe primul loc sunt indienii nord-americani deoarece pe acest continent se întâlnea îndeosebi tăbăcirea cu creier în toate regiunile culturale și zonele climatice, cu excepția Arcticii. Această procedură este, de asemenea, bine documentată istoric și a supraviețuit până în prezent. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea o mare parte a indigenilor nord-americani își asigurau existența în principal prin vânătoare. Prin urmare, blănurile și pieile tăbăcite tradițional jucau un rol important. Pe lângă producerea pentru necesarul propriu, aceste popoare au desfășurat timp de secole un comerț înfloritor de blănuri și piele cu puterile coloniale și apoi cu Statele Unite ale Americii.

Așa se face că nu doar vânătorii, pionierii și pădurarii utilizau pieile de la indieni, ci și înalta societate din Europa se îmbrăca cu materiale tăbăcite cu creier și asta până când și-a făcut apariția tăbăcirea chimică și a dispărut oferta tradițională deoarece animale precum bizonul, cerbul și antilopa au fost vâdate în America aproape până la exterminare.

Structura aerisită, fibroasă, conferă pielii finite, tăbăcite cu creier, textura sa moale, deosebită și activitatea de respirație.

La mijlocul secolului al XX-lea procedurile vechi de tăbăcire au fost date uitării aproape în totalitate în rândurile „nativilor americani”. De exemplu, în 1973 în Rezervația din Lakota „Pine Ridge” din Statele Unite erau mai puțin de 12.000 de indieni dintre care doar 10 femei care păstrau cunoștințele tradiționale (Belitz 1973). Lucrurile păreau să stea ceva mai bine în Canada și Alaska deoarece acolo vânătoarea și prinderea animalelor în capcane pentru valorificarea blănii au continuat să joace un rol important.

Mulțumită unor americani „albi”, precum Buck Slim Schaefer și Jim Riggs, care încă din 1973 au întocmit un manual practic cu instrucțiuni pentru tăbăcirea cu creier, procedura a devenit cunoscută publicului larg.

În special în Statele Unite ale Americii a apărut între timp un număr din ce în ce mai mare de tăbăcari extraordinari care transmit mai departe multe dintre cunoștințele lor prin cursuri și seminarii. În plus, pe această temă a fost publicată o vastă literatură de specialitate în limba engleză.

Tăbăcirea cu creier, cu îndelungata sa tradiție, oferă și astăzi un material minunat care este pe de o parte, moale precum mătasea și în același timp robust și rezistent, lăsând pielea să respire. Producerea pielii rezistente și maleabile nu este deosebit de complicată. Nu necesită un efort financiar sau tehnic și nici vorbă de substanțe chimice otrăvitoare.

În plus, pielii prelucrate i se potrivește cel mai bine zicala „Hainele sunt a doua noastră piele”. Deoarece acest material se aseamănă cel mai bine din punct de vedere structural cu pielea noastră și astfel este un

material adecvat pentru îmbrăcăminte. Conform Institutului de biologie constructivă și ecologie din Neubeuern, direct pe piele ar trebui să se poarte doar fibre albuminice (Lehmann 1984, pag. 8). Printre acestea se numără lâna, mătasea, dar și pielea finită. Din acest punct de vedere, tăbăcirea cu creier oferă un material ideal.

Pe de altă parte, în privința producerii industriale de piele finită, de la triumful industriei chimice au apărut diverse metode de pregătire și tratare ulterioară a pielii și a blănurilor. Procesele sunt, la fel ca în cazul tuturor celorlalte proceduri ale producției moderne, în mare măsură mecanizate și se efectuează cu diverse substanțe chimice. Astfel, sunt create numeroase tipuri de piele care adesea nu mai au nimic de a face cu un produs sănătos și natural. În Europa Centrală costurile crescute de lucru și regulamentele referitoare la mediul înconjurător din ultimul secol au dus la declinul industriei locale de tăbăcire. Între timp, o mare parte din pielea finită și blănuri a început să fie produsă în străinătate. În spațiul germanofon au rămas puține tăbăcării mari, de exemplu Süddleder GmbH în Rehau/Germania, precum și un număr neglijabil de companii mici și mijlocii. Ultima școală de tăbăcire din Reutlingen, Germania, și-a închis porțile în urmă cu câțiva ani.

Cu toate acestea, pielea și blănurile pregătite după metode istorice, precum și cunoștințele referitoare la producerea acestora, reprezintă un punct de interes și din alt motiv pentru că la urma urmei, acestea oferă un material de pornire autentic pentru reconstrucția obiectelor din piele de origine animală istorice și preistorice. Oricum acest tip de piele se distinge în unele moduri (de ex. aspect exterior, rezistență, durabilitate, caracter haptic, caracteristici portante și miros) de obiectele obținute prin metode moderne, comerciale și, prin urmare, joacă un rol decisiv pentru autenticitatea pieselor realizate. Însă nu doar în domeniul repunerilor în scenă a poveștilor istorice transmise la muzee poate fi folosită o astfel de piele, ci și pentru etnologi, arheologi și restaurante pot fi interesante cunoștințele practice despre procedurile istorice de tăbăcire pentru că prin intermediul cunoștințelor corespunzătoare aceștia pot face față oricărui provocări referitoare la extraordinarul material din piele din domeniul lor economic.

Eu însumi mi-am început cariera de tăbăcar în Canada. Acolo am tăbăcit în 1995 la „Northern Lights Primitive Skills Gathering” prima mea piele de cerb. În următorii nouă ani pe care i-am petrecut în Statele Unite ale Americii am făcut cunoștință cu mulți tăbăcari extraordinari, cum ar fi Matt Richards, Steven Edholm și Tamara Wilder, Lynx și Digger, Jim Miller și Dave Bethke. Cu cei mai mulți dintre aceștia am petrecut zile sau chiar săptămâni pentru a învăța practica tăbăcirii cu creier.

METODE DE TĂBĂCIRE - PREZENTARE GENERALĂ

În prezent, există o gamă largă de metode de tăbăcire cunoscute, prin care se produc un număr mare de produse diverse pentru utilizarea modernă.

De la pernele din piele ignifuge pentru limuzinele de lux până la așa-numita blană de miel medicinală pentru cărucioarele copiilor.

În principiu, diversele proceduri se împart în trei categorii, între care există unele suprapuneri.

TĂBĂCIREA CU GRĂSIMI

După cum am menționat la început, utilizarea grăsimilor reprezintă procedeul cel mai vechi prin care se conferă maleabilitate pieilor. Totuși, specialiștii disting aici două metode diferite. Prima este „tăbăcirea veritabilă” la care are loc o schimbare chimică în structura pielii prin intermediul uleiurilor și grăsimilor oxidante. Aceasta se obține în principal cu ulei de pește, precum uleiul de cod. În al doilea rând, există așa-numita „tăbăcire neautentică”, adică structura pielii nu este influențată chimic și permanent, maleabilitatea fiind așadar reversibilă. Din această categorie face parte tăbăcirea cu creier. Metoda este reversibilă doar până la afumare de unde devine ireversibilă. Nu s-a explicat încă pe deplin ce procese chimice exacte declanșează fumul în piele, dar se știe că aici acționează diferite aldehide. Acestea sunt cunoscute din așa-numita „tăbăcire cu aldehide” și indică efectul afumării. Pe lângă aceasta, există o altă metodă inclusă în categoria „tăbăcirii false” și anume tăbăcirea cu alaun (a se vedea pag. 19 și următoarea).

Pielele tăbăcite cu grăsimi sunt moi și maleabile, asemănătoare cu pielea animalelor sălbatice și sunt folosite des pentru producerea articolelor vestimentare.

TĂBĂCIREA VEGETALĂ

Începuturile acestei metode se pierd în trecut. Conform descoperirilor din Egipt, așa-numita „tăbăcire cu plante sau tăbăcire vegetală” se cunoaște de cel puțin 5.000 de ani.

Aici se folosesc taninurile sau substanțele de tăbăcire care se găsesc în diferite părți componente ale plantelor. Este vorba în principal de taninuri din scoarță de copac, în general stejari și molizi. Cu trecerea timpului au început să se folosească și plante exotice, cum ar fi tara din America de Sud sau scoarța de salcâm. De câțiva ani se lucrează și cu rădăcină de revent. Din punct de vedere istoric, în aceste țări tăbăcirea vegetală este cunoscută sub denumirea de tăbăcărie roșie sau tăbăcire în groapă. Se utilizează în principal pentru pieile de bovine și rezulta o piele grea, fermă și stabilă, ca cele pentru șa, curele, pantofi, curele de transmisie și altele asemenea. Până la începutul secolului al XX-lea aceasta a fost metoda de tăbăcire dominantă în Europa.

TĂBĂCIREA MINERALĂ/CHIMICĂ

O metodă avansată din punct de vedere istoric este tăbăcirea minerală, unde se exploatează proprietățile substanțelor anorganice. La acest tip de tăbăcire, este vorba în principal de utilizarea alaunului, o sare din aluminiu, care inițial era obținut natural sau extras din soluri și sisturi. Între timp, substanța a început să fie obținută sintetic. Utilizarea alaunului în combinație cu alte substanțe auxiliare este cunoscută și sub denumirea de tăbăcărie albă, iar în cazul pieilor mijlocii și mici rezultă tipuri de piele fine, nobile și moi, de exemplu pentru producerea genților și mănușilor. Cea mai nouă evoluție, care a avut loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este tăbăcirea chimică sau sintetică.

APROPOI! Combinația dintre tăbăcirea cu grăsimi și tăbăcirea vegetală.

Tăbăcirea cu grăsimi poate fi combinată cu tăbăcirea vegetală. În cazul unei astfel de combinații, după răzuire pielea este introdusă mai întâi câteva ore sau zile într-un lichid vegetal și apoi prelucrată așa cum se face în mod obișnuit la tăbăcirea cu grăsimi. Acest lichid obținut din scoarță de molid, stejar și salcie colorează pielea pe o parte în diferite tonuri de maro și îi oferă în cazul prelucrării îndelungate o structură mai compactă și mai fermă.